

ČERNÁ LEGIE V ČECHÁCH.

Psáno r. 1910. (Národní Listy.)

Začátkem února r. 1809 přijel do Vídně muž nejlepších let (měl kníry a licousy), kterýž úředně ohlásil, že je Schröder, kupec ze slezské Olešnice, ačkoliv cestou udával, že se jmenuje Frank. Ve Vídni nechodil za obchodem, nýbrž do ministeria války, kdež mnoho dní důvěrně a tajně vyjednával. Nebyl ani Schröder ani Frank, ale byl Vilém vévoda Brunšvický a Lüneburský, kníže Olešnický a Bernstadtský. Jeho otec Ferdinand vedl r. 1792 pruskou armádu proti Francouzům a pověstným stal se manifestem Paříži zpupně hrozícím; r. 1806 u Auerstädtu 14. října strašlivě na hlavu poražen a těžko raněn, zemřel nedlouho po té bitvě na útěku ve vsi Ottensen u Altony. Tak nedočkal se toho, že po miru v Tylži r. 1807 Napoleon zrušil a zabral jeho vévodství Brunšvické a připojil je ke království Vestfálskému právě zřízenému. Synu zemřelého starého vévody nezbylo než knížectví Olešnické v pruském Slezsku, někdy majetek potomků Jiřího z Poděbrad, knížat Minsterberských, po kterých, když jejich rod r. 1647 vymřel, zdědil Olešnici vévoda Virtemberský. Po Virtemberských připadla r. 1792 vévodovi Brunšvickému.

Syn jeho Vilém nemínil se s tímto zbytkem svého dědictví spokojit. Odhodlal se i zbraní bojovat,

aby vévodství brunšvicke vyrval z moci francouzské a obnovil jeho samostatnost. Toho roku devátého byly poměry na to velmi příznivé. Napoleon těžko zápasil ve Španělech a Rakousko se chystalo k válce proti němu, jsouc jisto, že Tyrolané se vzbouří; a také najisto se nadálo, že Německo povstane, aby rozbilo své okovy a zbavilo se francouzského panství. Vévoda Vilém vydal se tajně a v přestrojení do Vídně, kdež nabídl rakouské vládě jako suverén spojenectví, že by zřídil sbor, s kterým by vytrhl do severního Německa obnovit své brunšvicke dědictví a podněcovat k všeobecnému povstání proti Francouzům. Věděl už, že někteří důstojníci, jako setník v. Katt v Brunšviku a v. Dörenberg v Hessensku, strojí vzpouru proti nenáviděné vládě francouzské. Od Anglie měl zaručenu pomoc peněžitou; ve Vídni žádal o podporu vojenskou. Než tam nabízel mu z počátku jen vyšší komando v rakouské armádě. Po dlouhém jednání však dosáhl toho, proč do Vídně přijel.

Dne 25. února 1809 podepsána smlouva, dle které se vévoda zavázal, že zřídí válečný sbor, že jej bude svým nákladem vydržovat, že s nim vytrhne do pole proti Francouzům, jakmile nastane Rakousku s nimi válka. Rakousko se zavázalo, že mu dodá pro tento sbor určitý počet různé zbraně, děl, střeliva, vozů, ostruh, jmenovitě také 12.000 křesacích kamenů na bambitky, 12.000 kamenů na pušky a že všechny tyto zásoby zašle na svůj náklad vévodovi na slezské hranice. Článkem 15. dotčené smlouvy svolila rakouská vláda, aby vévoda směl v okolí města Náchoda nakoupit sena, slámy a všelike špiže, pokud by toho si nemohl v pruském Slezsku opatřit. Článkem 18. prohlášena smlouva za tajnou. Podepsal ji vévoda za Rakousko V. F.

svob. pán v. Steinmetzer. Smlouvu ratifikoval arcikníže Karel „generalissimus“.

Vévoda odjel po té ihned z Vídně přes Kladsko do Olešnice. Nejprvé sháněl důstojnický sbor a konal ostatní přípravy. Několikrát zajel si z Olešnice do Náchoda, jenž měl být střediskem válečného jeho podniku. Tyto dojíždky vykonal počátkem března, kdy arcikníže Karel vydal už svolání jako „královský uherský a český princ“, aby se zřizovaly pluky zemské obrany, kteréž svolání v českém překladu se takto počínalo: „Jsouc vlast naše r. 1800 v nebezpečnosti, volal jsem ve jménu Našeho Pána země dobrovolné z Čechů a Moravanů pod mé prapore —“

Dne 10. března přijelo do Náchoda z Josefovské pevnosti dvacet vozů s příslušným průvodem vojenským od Rohanova (českého) pluku. Náklad těch vozů, válečný materiál, složen v kostele sv. Michala. Za nedlouho přivezli vévodovi do Náchoda ze Slezska zásobu suken a zbraně; a přivedli také koně. Vše se dopravovalo přes hranice ne zrovna tajně, a pruské úřady jakoby neviděly. Vévoda najal v Náchodě hospodu „u slunce“; z jejích zadních světnic a z části sousedního domu poštmistra Sperlinga pořízena sbořením zdi prostorná dílna krejčovská, ve které se šilo (a také zpívalo a víc česky nežli německy) od rána do noci. Uniformy tu šili o překot a tak také sháněli vojáky do těch uniforem. Svolání vévodovo, otištěné v novinách (v pražských jsem ho nenašel), dopraveno do sousedního Slezska a tam rozšiřováno; verbíři horlivě vábili a najímali mužstvo v okolí Náchoda, Police, Broumova, ale zájžděli také dál, k Jablonnému a k Liberci. Tenkrát, tuším, dal se k těm „černým“ mladý Linder z Hronova. Tradice o něm vypravuje, že odešel dolů do

kraje, na Náchod, ale po letech že se vrátil přes kopce, od Vamberic, t. j. z Pruska. Ale poněvadž „sloužil u sedmi potentátů“, t. j. přes tu chvíli sbíhal, nevydržel asi ani u brunšvického vévody tuze dlouho.

Důstojníků se vévodovi scházelo hojně, většinou pruských, hlavně z těch, kteří po míru v Tylži byli ze služby propuštěni anebo žili jen o polovičním, nevalném žoldu. Obecného mužstva přibývalo z počátku pomalu. Prvního dubna (1809) měl vévoda všeho všudy dvacet mužů. Ale verbíři horečně pracovali a slibovali velký žold. Ten lákal a také prohlášení, že ve sboru vévodově nebude ani copu ani pytlíčku na vlasy v týle a že se vojákům bude vykat.

Po šestnáctém dubnu usadil se vévoda s dvěma svými synky trvale v Náchodě, rozloučiv se s Olešnickým svým zámekem, jež vystavěl kníže Karel († 1617), syn právnuka Jiřího z Poděbrad. Vévoda, sám zkušený voják, oddal se nyní úplně organizaci svého sboru, kterýž se skládal z myslivců, pěchoty, husarův a jízdných dělostřelců. Za hranicemi Čech zřízeno později také oddělení hulánské. Myslivci měli zelené kabáty s červenými výložky, šedé nohavice, plstěný klobouk se střechou po jedné straně zahnutou, pěši dostali šosatý černý kabát se šesti řadami šňor na prsou, s výložky světlemodrými, černé nohavice, černé gamaše, černé řemení, čáko z černé plsti, na něm za ozdobu černý chochol z koňských vlasů, a umrlčí lebku z bílého kovu nad dvěma skříženými hnáty. Husaři, kterých bylo šest škadron asi po stu mužích, také celí černí, v černém dolmanu, v černých nohavicích do bot, v černém čáku s umrlčí hlavou tak jako pěši. Umrlčí tu hlavu nad skříženými hnáty měli také na kar-

tuši. Ovčí kůže pod sedlem jejich koní, většinou z Polska přivedených, nevzhledných, ale vytrvalých, černá s modrým lemováním. Také dělostřelci dostali černou uniformu, čáko s umrlčí hlavou a kartuši rovněž tak zdobenou. Všechn sbor až na myslivce černě oděný s odznaky smrti. Proto se nazýval „černou legií“ nebo „černý sbor pomsty“.

Celkem byl hodně míchaný. Dali se k němu nadšenci, kteří z lásky k svobodě a německé vlasti i ze zášti proti Francouzům chtěli bojovat, ale také dobrodruzi, jež vábil velký žold a touha po kořisti, lidé bez zaměstnání, většinou Němci, ale také ne jeden Čech a také dva vyzvědači generála Davousta, francouzského velitele ve Vratislavi, celkem „sbor lidí“, jak se o nich vyslovil arcikníže Karel, „kteří prozatím neměli žádné vlasti“.

Mezi ně dostali se také bojovníci donucení, komandovaní bojovat pro německou věc, osmnáct rakouských dělostřelců; přibyli z Josefova se čtyřmi děly, které rakouská vláda vévodovi poslala. Z těch děl byla dvě šestiliberní, dvě sedmiliberní; příslušných k nim vozů osm, z nichž jeden vezl polní kovárnu. Těch osmnáct dělostřelců byli sami Češi, jak německý pramen uvádí, kteří neuměli německy; proto měl chef batterie, kapitán Korfes, Němec z říše, z počátku nemalou nesnáz.

Vrchním velitelem byl sám vévoda, jenž před tím sloužil patnáct let v pruské armádě a jenž proti Francouzům už bojoval, muž udatný a odvážný; chef generálního štábu podplukovník v. Dörenberg, uprchnuvší k vévodovi po nezdařeném povstání v Hessensku. Mezi jmény důstojníků dost slovan-
ských: Lisnewski, Zaborowski, Paczinski, Kunowski, Holy, Bielsky, Websky; ze zničeného pluku majora

Schilla přibyl k nim, ale až v Němcích, důstojník v. Tempsky.

Mezi těmi důstojníky také Čech s německým jménem, Ignác Sperling, nejstarší syn náchodského poštmistra a městského radního Ignáce Sperlinga, jehož manželka Vincencie byla dcerou Bernarda Dvořáka, důchodního na Opočně. Pošt mistr Sperling, jenž měl v Náchodě příbuzného, tuším bratra, kupcem, byl zámožný muž. Patřil mu i dvůr Jesenice. Toho roku 1809 měl sedm dětí, pět synů, dvě dcery. Nejmladší Jan byl čtyřletý, nejstarší, Ignác, devatenáctiletý. A tohoto mládence zlákal a svedl válečný ruch, oslnila důstojnická uniforma husarská, kabát přiléhavý, žlutá hedvábná šerpa se stříbrnými střapci, snad také ta jistá romantika „černé legie pomsty“, označené emblemy smrti u důstojníků stříbrnými, i všechn hlučný a lesklý život důstojnický.

Byloť tenkrát v Náchodě hýřivě veselo. Důstojníci utráceli, neboť měli dost peněz; dostával plukovník měsíčně 600 zl., major 450 zl., kapitán 350 zl., poručík 150 zl., podporučík 120 zl. Hlučno po ulicích, zvláště však na náměstí, kdež se konaly execirký „černých“ podle pruské instrukce z roku 1789, kdež se cvičili také domácí, kteří na vyzvání arciknížete Karla dali se k zemské obraně. Všude po městě plno vojákův a nahoře na zámku stráž černých dělostřelcův u prostorné jízdárny, ve které stála čtyři děla a vozy se zásobou střeliva. Hlučno dole kolem kostela, po náměstí, hlučno, veselo v hospodách a plno ruchu i v domě vévodově.

Vévoda bydlil v hlavní ulici, vedoucí z náměstí k Starému městu v domě čísla 63. Sem zval své důstojnictvo, tu se pilo, kouřilo, jedl se nezbytný „Butterbrod“ a podáván punč, tu se rokovalo o vý-

pravě, o novinách ze světa docházejících. Dne 19. dubna odbýval vévoda na náměstí u sochy sv. Trojice za Piccolominů postavené a r. 1799 obnovené, přehlídku svého sboru. Dal mu tu přechísti válečný řád a přijal od něho přísahu věrnosti. Po té vydala se část sboru, jehož pěchota skládala se ze dvou praporů, z Náchoda do nových bytů v sousedství: tři setniny druhého praporu do Nového Města n. M., kamž také dělostřelci se vypravili, čtvrtá setnina do Police. Jedna setnina prvního praporu ubytována v Broumově, kdež byla také většina černých husarů pod Osorovským.

Zpráva došla dne 20. dubna, že Ondřej Hofer dobyl Innsbrucku, radostně překvapila vévodu a důstojnický sbor; ještě více však vzrušila všechny novina, dopravená do Náchoda počátkem května, že majoru Schillovi podařilo se vytrhnout z Berlína, že se svým jízdným plukem začal odvážně odboj proti Francouzům a že táhne na Magdeburk. „Černá legie“ uvítala s nadšením tu zprávu. Vévoda ihned vyslal husarského poručíka Butze do severních Němec za Schillem smluvit s ním, jak by se spojili a společně postupovali. Než poručík Butze k Schillovi se nedostal. Smělému majorovi se nezdařilo, co obmýšlel; Magdeburku se nezmocnil. Odražen ustupoval až k moři, zmocnil se sice 25. května Stralsundu, ale již dne 31. t. m. pevnosti té pozbyl. V zoufalém zápasu o ni major Schill padl. S chatrným zbytkem jeho pluku setkal se poručík Butze dne 2. června na ostrově Uznojmě.

Dříve nežli toto vše se stalo, nedlouho po tom, co poručík Butze vyjel z Náchoda, poručil vévoda Brunšvický, odeslav oba své synky pod dozorem majora Fleischera do Švédska, připravit se na pochod. Rozkaz vydán večer dne 10. května.

Dne 12. května o šesté hodině ranní vytrhla „černá legie“ z Náchoda. Před tou hodinou za časného jitra rozlétalo se asi mnoho pláče na staré poště, kdež se po česku loučili s mladičkým legionářem, jenž jel bojovat za německou věc. Ten, v černé uniformě, s umrlčí hlavou na čáku, naposled, už s koně se obrátil po rodném domě, když zajížděl s husary z náměstí do ulice. Naposled, vícekrát ho již nespatriil.

V Náchodě se na ráz stišilo. Zůstal tam jenom jediný důstojník a desátník, kteří měli i nadále najímat dobrovolníky a posílat je za legií. Ta postupovala ve dvou odděleních. Jižní, při němž jel vévoda a štáb, dorazilo prvního, parného, dne do Dvora Králové; druhého dne, 13. května, do Nové Vsi, třetího dne do Libuně, čtvrtého do Turnova. Severní oddělení, jež vedl Osorovský, nocovalo první den v Trutnově, druhého v Hostinném, třetího v Lomnici. Čtvrtého dne, t. j. 15. května, spojilo se s prvním oddělením v Turnově, kdež celá legie zdržela se pět dní. Tam dorazili za nimi rekruti, vyslaní z Náchoda a z Broumova. Dne 21. května přešla „černá legie“ u Hrádku (Grottau) české hranice a vstoupila na půdu saskou, do končin, jež všechny byly pod svrchovaností a mocí Napoleónovou.

Tu nastaly první boje. „Černá legie“ zmocnila se Žitavy. Sem pak dováženy zásoby z rezervních skladišť v Čechách, sem dopravováni rekruti a tu také zřízena škadrona hulánů. Začátek se dařil, ale pak uhodila zklamání. Prusko zachovalo přísnou neutralitu a lid německý se nehnul. Dne 16. června přiharcoval poručík Butze a přinesl novinu, že major Schill mrtev a sbor jeho zničen. Pak v první polovici července osudnější novina: že Rakušané byli u Ogrunu poraženi, že smluvili ve Znojmě

předběžný mír. A hned po té vyzvala rakouská vláda vévodu, aby všeho nechal a ustoupil se svou legií do Čech.

Vévoda neposlechl. Odhodlal se, že bude bojovati dál, sám i bez pomoci, že potáhne, když by se mu nepodařilo opanovat Brunšvicko, k moři, k ústí Vesery, kdež prý, jak se doslechl, přistal sbor anglického vojska. Dne 24. července 1809 vytrhl se svým sborem ze Žitavy a táhl přes Lipsko, které na den obsadil, na Quedlinburg. Dne 29. července udeřil na Halberstadt, kdež velel německé posádce plukovník Meyronnet, povýšený králem Jeronymem na hraběte Wellingerode. Tu u Halberstadtu tekla také česká krev. Boj začal se o sedmé hodině na večer. Černá legie udeřila hlavním útokem na Kühlingenskou bránu, kdež dělostřelci z legie utrpěli veliké ztráty. Hned na počátku padlo jich jedenáct. Náchodský rodák, husarský poručík Sperling zajel v divoké odvážlivosti až po samu bránu a vypálil z bambitky do její střílny. Ale v ten okamžik zasáhla jej nepřátelská kule a mrtev sklesl s koně. Boj o Halberstadt skončen až o půlnoci.

Černá legie jej opanovala, ale již nazejtří postupovala dále na sever. Dne 2. srpna měla krvavou srážku u Oelpru. Po té zase dále přes Hannover, Hoyu do Elsflethu a Brake při Veseře, kteréž místo tenkrát bylo přístavem pro všechny brémské lodi. Vévoda se zmocnil všech menších tu zakotvených, vsedl na ně s ostatkem své černé legie a dal se dovézt k anglickým válečným korábům, blokujícím ústí Vesery. Brunšvicka neopanoval, ale také ho nezničili. Z Náchoda probil se až k severnímu moři. Z Čechů však asi málokterý se tam s ním dostal. Většinou zůstali u Halberstadtu.

Zajímavá je, že o černé legii nezachovala se, pokud vím, v lidu na Náchodsku žádná vzpomínka. Tomek v díle „Příběhy kláštera a města Police n. M.“ napsal o vévodovi brunšvickém jen několik řádek. Poněkud šíře o něm vypravuje Myslimír Ludvík v knize „Památky hradu, města a panství Náchoda“. Zevrubnější zprávy má v. Kortzfleisch ve svých dějinách vévodského brunšvického pěšího pluku.

A což zemští obráncové, kteří současně jako černá legie v Náchodě se cvičili ve zbrani? Vévodkyně Zaháňská, „paní kněžna“ z „Babičky“, jež tou dobou meškala v Ratibořicích, se o nich zmiňuje, ale nikterak nadšeně. Byla bojovnější myslí nežli ti mužové ve zbrani. Přála si být mužem, tak psala hraběti Wallisovi,*) aby mohla do pole; zůstávatí teď, v tento čas doma, to že jí velmi trídí. Oznamuje, že v Náchodě je druhá setnina 3. praporu zemské obrany, kteréž opatřila hudbu, velitel, major Mayer, že je starý muž a poručík Lange z Broumova, jenž při každé příležitosti, když tušil nebezpečení na dvacet mil vzdálené, plakal a hned mluvil o útěku, že se vzdal služby, aby se stal — „pucmacherem“. — Biedermayr. —

O vévodovi Brunšvickém, o černé legii, není v těch listech „paní kněžny“ ani slova.

*) Za zprávu o léto korespondenci děkuji p. J. Elsterovi, zámeckému archiváři v Náchodě.